

כשירויות ליבה: למניעת התנהגויות בעייתיות וקידום התפתחות חיובית של בני נוער

תקציר

מחקרים מצביעים על חמש מיומנויות עיקריות שמאפיינות הסתגלות חיובית של בני נוער: תפישה עצמית חיובית המשלבת מודעות והערכה עצמית; ויסות עצמי; כישורים של קבלת החלטות; קיום מערכת ערכים מוסרית וחיבור פרו-חברתי. מיומנויות אלה מהוות בסיס להתערבויות אפשרויות אשר מונעות התנהגויות אנטי-חברתיות והתנהגויות מסכנות, והן משקפות השגה של יעדי התפתחות של בני נוער לשם הסתגלות לסביבה.

בשנים האחרונות, המושג חיבור פרו-חברתי (pro-social connectedness) מאופיין בהגדרות שונות. חוקרים תיארו מושג זה במונחים שונים וזאת על מנת להסביר את משמעות החיבור הפרו-חברתי בהקשר של: השקעה, מעורבות, השתייכות, תחושת שייכות, דאגה ואכפתיות. מונחים אלה מתארים את מאפייני החיבור בתחומים שונים של: משפחה, בית ספר וקהילה. המכנה המשותף של המאפיינים השונים הוא תחושת השייכות של בני נוער כתוצאה מקבלת הכרה, אמון ומהעצמה. חשוב לציין כי חיבור זה מתייחס ליחסים הדדיים בין בני נוער למבוגרים בקהילה, קרי, בני הנוער מרגישים שדואגים להם ולכן גם הם צריכים לדאוג לסביבתם החברתית.

מחקרים רבים מראים כי מידת החיבור של נערים לתחומים חברתיים מהווה קריטריון מרכזי להסתגלותם. מספר הולך וגדל של מחקרים בארצות הברית מוקדש לחשיבות החיבור הפרו-חברתי לבתי ספר ולשינויים שחלים במעבר מבתי ספר יסודיים לחטיבת ביניים ולתיכון, וזאת מפני שהם מהווים סביבה התפתחותית עיקרית. ולכן חיבור פרו-חברתי של בני נוער דורש הזדמנויות והקניית מיומנויות חברתיות. קהילה המאופיינת במגוון רחב של הזדמנויות מעודדת את בני הנוער לרכוש מיומנויות חברתיות אשר תורמות לתחושת השייכות והשילוב שלהם. לעומת זאת, קהילות דלות משאבים נאלצות להתמודד עם יכולת מוגבלת במתן הזדמנויות והקניית מיומנויות חברתיות, נסיבות שפוגעות ביכולת של בני הנוער להשתייך ולהשתלב. חשוב להדגיש, שעל מנת שבני נוער יוכלו לממש הזדמנויות רבות של מעורבות חברתית נדרשת מהם מעורבות פעילה ומוטיבציה גבוהה.

חיבור פרו-חברתי ונשירה של בני נוער

חיבור למשפחה משפיע באופן חיובי על היבטים רבים ומגוונים של התפתחות הנוער, למשל, תפישה עצמית חיובית וקשרים חיוביים עם העולם שמסביב. גורם נוסף, שכמעט לא נחקר ותורם להצלחה לימודית של בני הנוער הוא חיבור חברתי לבית הספר.

התקציר מבוסס על המאמר:

Guerra, N. G., & Bradshaw, C. P. (2008). *Core competencies to prevent problem behaviors and promote positive youth development*. New Directions for Child and Adolescent Development. Jossey-Bass.

מחקרים מצביעים על כך, שככל שהקשר והחיבור של הנוער למורים בבית הספר משמעותי יותר, אזי, הוא משפיע באופן חיובי על התנהגויות אנטי-חברתיות ועל הסיכוי לנשירה מבית הספר. מורים בעלי אוריינטציה ערכית פרו-חברתית המגלים דאגה לתלמידים ולקשרים פרו-חברתיים עם מבוגרים בבתי ספר יכולים להוות מקור לפיקוח חברתי לא פורמאלי, שמונע התנהגויות אנטי-חברתיות ומעודד התפתחות חיובית. לאור האמור לעיל, ההשלכה החיובית של יצירת חיבורים פרו-חברתיים של בני נוער עם מורים שהיא אחד מהכלים האפקטיביים למניעת נשירה. יש לציין כי מחקרים מעטים הוקדשו לניתוח התערבויות המכוונות לקידום חיבור בני נוער לבתי ספר. המידע שקיים כיום מתמקד ברובו בניהול כיתה, קידום קשרים חיוביים ולמידה חברתית.

חיבור פרו-חברתי ואלימות בני נוער

מחקרים מצביעים על כך, שקיים יחס ישר בין מידת חיבור פרו-חברתי לבין רמת התוקפנות של בני נוער, וכן לגבי תחושת ההשתייכות ותמיכה של המשפחה. מחקרים מראים כי בני נוער עם רמה גבוהה של השתייכות להורים ולחברים הם פחות תוקפניים מאשר בני הנוער בעלי רמת השתייכות נמוכה. בעוד, שבני נוער בעלי רמת תוקפנות גבוהה מגלים רמת השתייכות נמוכה בשני התחומים יחד. מחקרים רבים מדגישים אף את החשיבות של חיבור פרו-חברתי למוסדות חברתיים, למשל, בתי ספר וקהילות. פיתוח חיבורים פרו-חברתיים ברמת הקהילה עשוי לתרום רבות לירידת האלימות והפשעה בקרב בני נוער. סיכומו של דבר, לפיתוח חיבורים פרו-חברתיים יש תפקיד חשוב בתכניות למניעת אלימות בקרב בני נוער והן מסייעות בפיתוח יכולת של פתרון קונפליקטים, משא ומתן, וכישורי תקשורת ואמפתיה.

חיבור פרו-חברתי ומניעת שימוש בסמים בקרב בני נוער

מחקרים מראים כי חיבור פרו-חברתי למשפחות, בתי ספר וקהילות מקשה על הפרת מערכת הנורמות הנהוגות בקבוצות של בני נוער. ממצאי מחקרים מעידים על כך, שמיומנויות של אינטראקציה חברתית וחיבור-פרו-חברתי מנבאים סוציאליזציה פרו-חברתית, הזדמנויות, מעורבות ושכר. הבנה זו מבוססת על מידע מחקרי המאוש, שסוציאליזציה מנבאת קשרים פרו-חברתיים לחברים, משפחות, בתי ספר וקהילות. קשרים פרו-חברתיים מנבאים אימוץ של מערכת ערכים הקיימת במסגרות הללו והם מקטינים את הסיכון של שימוש בסמים. למעשה, חיבורים פרו-חברתיים מחזקים את ההשפעה החיובית על הוויסות העצמי של בני נוער ולכן הם גם יכולים למלא את החלל כאשר הוא אינו מפותח במידה הנדרשת.

קידום מעורבות אזרחית של בני נוער

אחת הדרכים החשובות לפיתוח החיבור החברתי של בני נוער היא הענקת הזדמנויות "לשחק" תפקיד פעיל בתוך הקהילה, תוך כדי למידה של מיומנויות חדשות ופיתוח האני-האישי. מחקרים מצביעים על כך, שמעורבות אזרחית משפיעה על חיזוק ההערכה והביטחון העצמי של בני נוער, תורמת לתחושה של ההעצמה ומצמצמת התנהגויות מסוכנות. קידום תכניות של השתתפות אזרחית צריך להתבצע תחת חסותם של גורמים שונים, כגון: ממשלה, ארגונים קהילתיים, מעסיקים ומלכ"רים. על מנת להצליח בהפעלת תכניות של מעורבות אזרחית בקרב בני נוער יש צורך להציע להם פעילויות מאורגנות שמשולבות בתוך התהליכים הקהילתיים או הארגוניים הקיימים, ומאפשרות לכלל בני הנוער בקהילה הזדמנות שווה להשתתפות ישירה.